

Said Nursi'ye Göre Ahlâkla Eğitim Arasındaki Etkileşim

[Said Nursi \(1876-1960\)](#), Türkiye'de yaşamış bir İslâm âlimi, bir dinî hareketin kurucusu ve lideridir. Ona göre "vicdanın ziyası, ulûm-u dîniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder." Nur hareketi (Nurculuk), Nursi'nin fikirlerine dayalı bir eğitim sistemi aracılığıyla bireylerin dinî vicdanının uyandırılmasını amaçlamaktadır.

Nursi hem ilim hem de karakter bakımından eğitimin gerekli olduğunun idrakindeydi. Bu tebliğde Said Nursi'nin ahlâk ve eğitim arasındaki karşılıklı etkileşim konusundaki söylemini incelemeye çalışacağım. Nursi, karmaşık bir toplum içinde bireylerin uygun, iyi ya da "doğru" davranması için kılavuz geliştirdi. Burada Nursi'nin formülünde tanımlayıcı mı, yoksa yönlendirici mi olduğunu, karakter eğitimine gösterdiği özen ile birlikte analiz etmeyi amaçlıyorum. Bu görüşler, bir sosyo-teolojik metne dayalı perspektiften incelenecek ve değerlendirilecektir. Zamanın sınırlılığı nedeniyle Nursi'nin Batıdaki bilimsel ilerlemelere olan hayranlığı ve bu ilerlemelerin onun söylemindeki etkileri konusuna girmeyeceğim. Onun eğitime gösterdiği özel ilgi nedeniyle çağdaşları arasında edindiği önemli yeri ön planda tutacağım.

TARİHSEL ARKA PLAN

Nursi'nin içinde yaşadığı dönemde, materyalizm ve komünizm, ihtişamlarının zirvesindeydi. Dünyanın psiko-sosyolojik durumu rahatsız edici boyuttaydı ve dünya büyük bir kriz içindeydi. Öbür yandan modern bilimler alanında muazzam ilerlemeler kaydediliyordu. Bu bilimsel ilerlemeler, Müslümanların, Hıristiyanların ve Yahudilerin zihinlerinde din hakkında kuşkular meydana getirmek için, araç olarak kullanıldı.

Burada sözü edilmesi gereken ilginç bir husus Nursi'nin 14 yaşında iken, Şeyh Mehmed Celâlî'nin gözetiminde üç aylık bir eğitim alması ve bu dönemde medreselerde öğretilen bütün kitapları, genel olarak öğrenmiş olmasıdır. Hocası ona bunun nedenini sorduğunda şöyle cevap verir:

"Bu kadar kitabı okuyup anlamaya muktedir değilim. Ancak bu kitaplar bir mücevherat kutusudur, anahtarı sizdedir. Yalnız sizden şu kutuların içinde ne bulunduğunu göstermenizin istirhamındayım. Yani bu kitapların neden bahsettiklerini anlayayım da, bilâhare tab'ıma muvafık olanlara çalışırım."³

Şerif Mardin'e göre bu hâl, 20 haneden oluşan bir köyde doğmuş, böylesine bir köylü çocuğu için, mevcut eğitiminin yetersizliği nedeniyle elde edilmesi

mümkün olmayan seçkin bir modern kavrayış oluşturan bir psikolojik ilerlemeyi göstermekteydi.4

Erken yaştan itibaren Nursi, bilim çağının realitelerini ve bu çağın hem eğitim sistemi hem de İslam âleminin maddî kalkınması için ifade ettiği anlamları kavradı. Onun ilk plandaki kaygısı, bilimle İslam arasında "çatışma ve çarpışma" bulunduğuna ilişkin "yanlış anlamalar ve sahte aldatmaları" defetmek, fen ve matematik bilimlerini kendi haklı konumlarına yerleştirmek idi.5

Onun eğitim reformu hakkındaki fikirleri, müspet ilimlerin dinî hakikatleri teyit edeceği ve güçlendireceği inancı içinde, dinî bilimleri modern bilimlerle kombine etmektir. 6

NURSI'NİN FELSEFE GÖRÜŞÜ

Nursi, felsefe araştırmalarını tasavvuf ve Kur'ân'dan almaktadır. Eğitim konusundaki fikirleriyle ilgili olması nedeniyle, okuyucunun Nursi'nin felsefe hakkındaki fikirlerine genel hatlarıyla aşinalık kazanması yararlı olacaktır.

[Nursi](#), vahye meydan okuyan felsefe ile vahiyle barışık felsefe arasında ayırım yapmaktadır. Onun terminolojisinde "menfî" ve "müspet" felsefe bulunmaktadır. Nursi, menfî felsefeye hücum etmekle birlikte, müspet felsefeyi teşvik etmektedir. 7

Müspet felsefeye ilişkin olarak Nursi, aklın önemini ve medeniyetin modern bilimlerinin yüceliğini ve hür seçimin gücünü vurgulamıştır. Gerçekten de İslam şeriatı hakkındaki kapsayıcı tanımında şunları yazmaktadır:

"Öyle bir şeriat ki, akıl (spekülatif ilimler) ve nakil (vahye dayalı ilimler), dest-bedest ittifak vererek, ol şeriatın hakaikinın hakkaniyetini tasdik etmişlerdir."
8

Muhakemat adlı erken dönem bir eserinde Nursi, aklın kullanımının önemine birçok kez dikkat çekerek,

*"Akıl ve nakil teâruz ettikleri vakitte, akıl asıl itibar ve nakil tevil olunur. Fakat o akıl, akıl olsa gerektir."*9

demektedir. Önyargının yerine hakta, sahte argümanların yerine delilde, tabîî mizacın yerine akılda ısrar etmekte ve süslü iddialara kanmayıp, delil istenmesi konusunda uyarmaktadır. "Aklın dereceleri"ni tanımlarken şöyle demektedir:

"Tefekkür, tedebbür, aklen muhakeme etmektir."

"İman-ı tahkikî"yi kazanmak, akli kullanma şartına bağlanmıştır; Nursi aklen muhakemeyi ve araştırmayı tahkikin şartı olarak görmekte ve muhakemesiz imanı "taassup" olarak nitelemektedir. İnsanın "aklını kullanmada tarafsız olması gerektiğini" ilan etmekte ve "Aklımı ne kadar çok kullanırsam o kadar çok şüphe duyuyorum; en iyisi, çok fazla düşünmemek" şeklindeki itirazlara karşı fikir hürriyetini savunmaktadır. 10

1925 sonrası Nursi, menfi (dinsiz) felsefeyi sosyal ve ahlâkî yaşama bir tehdit oluşturması yönüyle eleştirmeye başladı. Ona göre bu tür felsefe, toplumda destek olarak kuvveti esas almakta, hedefini menfaat, yaşam prensibini çatışma [cidal], toplumları bir arada tutan gücü ırkçılık [unsuriyet, menfi milliyet] olarak belirler ve bu nedenle insanoğlunun refahını yok eder. Gücün göstergesi saldırmak, menfaatperestliğin göstergesi mücadele etmek, çatışmanın göstergesi kavga etmek ve ırkçılığın göstergesi başkalarına saldırmak ve yok etmektir. Bu nedenle "*hevesât-ı nefsâniyeyi tatmin ve hâcât-ı beşeriyeyi tezyid*" 11 eden, menfi felsefedir. Kısacası Nursi, menfi felsefeyi hem günlük sosyal yaşama hem de ahirete yönelik bir tehdit olarak görmektedir.

Bir İslam filozofu olarak Nursi, felsefenin vahyi izlemesi ve onun kutsallığına karşı çıkmaması halinde, insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağını, aksi halde insanlığı "dalâlete ve ilhada ve tabiat bataklığına" düşüreceğini savunmaktadır.12

Ancak Nursi, menfi felsefeyi tamamen gayrimüslimlere ve müspet felsefeyi ise tamamen Müslümanlara atfetmemektedir. Eslâm âleminin geri kalmışlığını görmekte ve Eslâm âleminin yaşadığı bütün felaketlerin nedeni olarak Avrupa'dan çok Müslümanların kendisini suçlamaktadır.13

NURSI'NİN EĞİTİM GÖRÜŞÜ

Nursi'nin eğitim konusundaki görüşlerini ele alırken, onun ilim ile iman/İslam arasında kurduğu bağlantıya dikkat çekmek gerekir. "**İlim**," "**iman**" ve "**İslam**" terimleri ayrı ayrı incelenmiş ise de, daha önce aralarındaki temel bağlantı nadiren ele alınmıştır. Bu bağlamda, [Nursi'nin](#) Allah'a imana dayalı ilme gösterdiği ilgi, değerlendirmeye değerdir.

"Vıcdanın ziyası ulûm-u diniyedir. Aklın nuru fûnûn-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder." demektedir.14

Nursi'ye göre insanın bu dünyaya gönderilmesinin nedeni, ilim ve imana dayalı ibadet yoluyla kemâle ermektir. "Hilkatin en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi, iman-ı billâhtır. Ve insanîyetin en âli mertebesi ve beşerîyetin en büyük makamı, iman-ı billâh içindeki marifetullahtır. Cin ve insin en parlak saadeti ve en

tatlı nimeti, o marifetullah içindeki muhabbetullahtır. Ve ruh-u beşer için en hâlis sürur ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o muhabbetullah içindeki lezzet-i ruhaniyedir." 15 Bu nedenle marifetullah, hakikatin özü ve insanın yaratılışının meyvesi ve gayesidir. Bu fikre göre, ilim, sevgi ve iman birbiriyle yakından ilişkilidir. Bu karşılıklı ilişki, Nursi'nin eğitim görüşünün temelini oluşturur.

Nursi'ye göre Cenab-ı Hak, nihayetsiz kudretini ve esmâsının nihayetsiz nakışlarını sergilemek üzere görmek ve göstermek için kâinatı yarattı.¹⁶

*"Büyük âlem olan kâinat, aynen bu küçük âlem olan insan gibi, O'nun kudretinin masnuu ve kaderinin mektubudur."*¹⁷

Yani insan küçük bir âlem, mikrokozmos; dünya da büyük bir insan, makroantropozdur. Küçük insan, büyük insanın endeksi ve özetidir. İnsana endeksi okuma, analiz etme ve yorumlama kabiliyeti verilmiştir. Bütün mahlûkat üzerindeki üstünlüğü buradan gelmektedir. Nursi ayrıca bütün bilim ve sanatların her birinin Cenab-ı Hakkın bir ismine dayandığı görüşündedir:

*"**Hakikî fenn-i hikmet**, Hakîm ismine ve hakikatli fenn-i tıp, Şâfi ismine ve fenn-i hendese, Mukaddir ismine."*¹⁸

dayanır. Kısacası, Nursi'nin anlayışına göre bütün kâinat okunması, anlaşılması ve yorumlanması gereken muazzam bir açık kitaptır. Cenab-ı Hakkın esmâ ve sıfatları da bunun anahtarıdır. İnsanın kâinatın yaratıcısına ilişkin ilme (marifetullah) ulaştığı yerde iman başlar.

Marifetullahın bir sosyal ya da medenî boyutu vardır. Bu bağlamda Barguth şunları söylemektedir:

*"**Bilginin bu gücü ve etkisi**, sosyal medeniyetin yapısına, doğal değerlere, hilafet prensiplerine ve kâinatın kurallarına uyma yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Bu kurallara ve eşyanın doğasına ilişkin bilgi arttıkça, etkisi de derinleşmekte ve insanın medeniyet ve hilafetiyle bağlantılı faaliyetleri için daha yararlı hale gelmektedir. Ancak bilgi, içerik ve ilerleme bakımından, eşyanın doğasına aykırı olduğunda, bu muhalefesinde sağlam kriterlerden yoksundur ve etkisiz olmasının yanı sıra yıkıcı bir kültür haline dönüşür."*¹⁹

[Nursi](#) şu sözleriyle bu görüşe katılmaktadır:

*"**Kim tevfiik isterse**, âdetullah ve hilkat ve fitrat ile âşinalık etmek ve dostluk etmek gerektir. Yoksa, fitrat tevfiiksizlikle bir cevab-ı red verecektir. Cereyan-ı umumî ise muhalif harekette bulunanları adem-âbâd hiçahiçe*

atacaktır." 20

"Hem o insanda öyle bir emânet vedia bırakılmıştır ki , onunla gizli defineyi bulur, açar. Hem o insandaki kuvvetler tahdit edilmeyerek mutlak bırakılmıştır. Buna binaen, küllî bir nevi şuur sâhibi olur ki, Sultan-ı Ezelin azamet ve haşmetinin şâşaasını idrak ediyor." 21

NURSI'NİN AHLÂK GÖRÜŞÜ

Nursi'nin söyleminde yer alan en büyük kaygı, materyalizmin hem bireyi hem de toplumu "ahlâkî ve manevî yönlerden tahrip etmesi" idi. Bu çağın ahlâkî yaşamındaki en rahatsız edici gerçeklerden birisi, ahlâkta özel ve kolektif çıkarlar arasında keskin bir kontrastın bulunmasıdır. İnsan artık cemiyetin bir unsuru olma arzusunu kaybetmiş, bencil ve egoist bir varlık haline gelmiştir. Said Nursi'nin ahlâkı vurgulama söyleminin ve onun toplumun bir parçası olma tezinin önemini kavradığımız nokta burasıdır. Bu "izm" çağında materyalizm, postmodernizm, feminizm, kapitalizm, komünizm ve bireycilik gibi yaygın ideolojiler var iken, toplumizm ya da ahlâkizm yoktur. İnsanları güçlendirmek ve geçmişin iyi toplum mirasını yeniden canlandırmak için, Nursi toplumsallığa ilişkin İslamî öğretilerin bazı değerlerini ve sınırlarını kurdu ya da daha doğrusu yeniden icad etti. Nursi, yaşadığı devirde gafletten kaynaklanan korkunç bir benlikçilik ve dünya sevgisinin bulunduğunu teşhis etti ve dünyevî arzularını, diğer dünyevî ahlâk ile dengelemek suretiyle toplumu yeniden oluşturma girişiminde bulundu.

Nursi'nin sosyo-ahlâkî sistemin herhangi bir ayrıntılı resmini sunmadığına dikkat çekilmelidir. Daha önce sözü edildiği gibi Nursi yalnızca kendi zamanına ilişkin olan ve onun ahlâkî bakış açısından önemli görünen sorunları ayrıntılı olarak ele almış, geri kalan kısmı ise güçlü genel ifadelerle dile getirmekle yetinmiştir. Nursi yalnızca doğa üstü düzeyde değil, aynı zamanda psikolojik düzeyde de böyle bir karşılıklı ilişkinin kurulmasında kesinlikle kararlı idi. Yine de Said Nursi'ye göre Kur'ân, temelde insanın tehlikeli arzularına sınırlar getirme vasıtasıdır.

Nursi, İslam âlemindeki sorunun birey düzeyinde olduğunu belirlemektedir. Onun çözümleri, bireysel düzeyi esas alan eğitim yoluyla bireyde reform yapma ve bireyi dönüştürmeyle başlamaktadır. Nursi'nin farkını burada görüyoruz ve onun ahlâkî esaslarına dayalı, iyi ahlâklı bir toplumu için temel olarak bireyleri alan bu şuurlu inancı yerleştirdiğini belirliyoruz. 22

Nursi, daha insancıl ve daha iyi bir topluma ulaşmak için bazı ahlâkî erdemleri ve toplumsallığın bazı ahlâkî sınırlamalarını yeniden oluşturmaktadır. Nursi'nin görüşüne göre, bu zamanda İslâmî diriliş için var olan tek çözüm, bireylerle başlar; ancak bu bireylerin toplumun parçası olarak ele alınması gerekir. Bireyler benlikçiliklerinden uzaklaşacak ve inanca dayalı ahlâkın şekillendirdiği bir toplumun şuurlu üyeleri haline geleceklerdir. İyi bir toplum nihaî hedefini gerçekleştirmek için [Nursi](#), toplumu yeniden oluşturacak, Kur'ân'dan süzülen bazı değerler ve prensipler

üretmektedir.

"Yeis en dehşetli bir hastalıktır ki, âlem-i İslâm'ın kalbine girmiş. İşte o yeistir ki bizi öldürmüş gibi, Garpta bir-iki milyonluk küçük bir devlet, Şarkta 20 milyon Müslümanları kendine hizmetkâr ve vatanlarını müstemleke hükmüne getirmiş. Hem o yeistir ki, yüksek ahlâkımızı öldürmüş, menfaat-i umumiyeyi bırakıp menfaat-ı şahsiyeye nazarımızı hasrettirmiş."²³

Çağdaşlarının büyük çoğunluğunun aksine, Nursi haricî güçleri suçlamıyor; siyasal, ekonomik ve medenî bakımlardan geri kalmada büyük payın Müslümanların kendilerine ait olduğunu savunuyordu. Geçen zaman içinde Müslüman kimliğinin erozyona uğraması, Müslümanların kendilerinde meydana gelen değişimi bile fark etmelerini engelleyen ahlâka aykırı nedenlere tutsak olmuş akılları adı verilen perspektiften gözlemlenmektedir. Bu bir bakıma özeleştiridir. ²⁴ Toplumda İslamî değerlere yabancılaşma nedeniyle, Müslümanlar neyi kaybettiklerini bile fark etmemişlerdir. Nursi'nin İslamî dirilişe ilişkin söylemi boyunca en fazla önem verdiği teşhis, toplumun ahlâksızlığı idi.

Nursi'nin sivil topluma dayalı kişilikçi karakter eğitimini amaçlamasında büyük ölçüde kendisine ait nedenler vardı. Aslında onun bireyleri esas alan ve toplumun bir parçası olarak bireyin karakter eğitimini amaçlayan hizmet metodu, onun düşünce ve görüşlerinin en orijinal ve en önemli yönleridir. Ve bunun çok dikkatli analizle birlikte araştırmaya değecek bir işlev olduğuna inanıyoruz.

SONUÇ:

Said Nursi yalnızca bilimle Hak din arasında bir çatışma olmadığını göstermeyi amaçlamakla kalmamış, ayrıca eğer kâinat kitabının sayfaları ve kelimelerine Kur'ânî anlamlarının verilmesi halinde, bunların da Marifetullahın artmasına vesile olacağını savunmuştur. Nursi'nin Risale-i Nur'unun hemen hemen her bölümünde, fiziksel kâinata nasıl bakılacağı ve bu kâinat kitabının nasıl "okunacağı" öğretilmektedir. ²⁵

Nursi'nin eğitim teorisine duyduğu ilgi, sığ, boş ya da dünyevî yaşamla bağlantısız bir ilgi değildir. Aksine o, bu teoriyi insanın yeryüzünün halifesi olmasıyla ilişkilendirmiştir. Yani ilim teorisi ve insanın ilmi, onun yeryüzündeki hilafetini gerçekleştirmesine yardım edecektir. Bu nedenle insanın eylemlerini ilgilendirmekte ve onun davranış, tavır, yaşam, kültür, düşünce ve var oluşunu etkilemektedirler.²⁶

[Nursi'ye göre insan](#), bu dünyaya ilim ve dua yoluyla kemâle ermek üzere gönderilmiştir. Allah'a iman, Marifetullah ve Allah'a ibadet ile birlikte mevcudata bakarak tefekkür etmeyi düşünmeyi gerektirmektedir ve bunun sonucu hayırlı işler ve uyumlu davranışlar olacaktır.

[Nursi](#), karakter eğitimine dayalı ahlâk anlayışıyla birlikte, ilim alanında eğitime büyük önem vermiştir. Bu konudaki formülünde tanımlayıcı olmaktan çok, yönlendiricidir. Uzun asırlardır atalet içinde yatan İslamî ahlâk eğitimini ve modern çağların İslamî bilimsel eğitimini aydınlatmaya çalışmıştır. Bunda başarılı olup olmadığı, bir başka araştırmanın konusudur.

** Düzeltmeleri ve yorumları için dostum Sayın A. Miller'e en derin ve samimi şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca desteği için hocam Dr. Colin Turner'a da minnettarım.

DİPNOTLAR:

** **Hasan HORKUC:** *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup, stajyer avukat olarak çalıştı. Üniversite sonrası eğitimini devam ettirmek üzere İngiltere'ye geldi ve şu anda toplum psikolojisi alanında doktora yapmaktadır. Basılmış iki tane yayını ve birkaç tane konferans tebliği bulunmaktadır.*

3 *Bakınız; Şahiner, N., Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, Nesil Yayınları, (İstanbul: 1998), s. 60.*

4 *Bakınız; Mardin, S., Religion and Social Change in Modern Turkey, Editör S.A. Arjomand, State University of New York Press, (Albany: 1989), s. 69.*

5 *Bakınız; Vahide, S., "The Book of the Universe: Its Place and Development in Bediüzzaman's Thought," içinde yer aldığı eser: A Contemporary Approach Towards Understanding The Qur'an: The Example of Risale-i Nur, 1998.*

6 *Bakınız; Nursi, B.S., Kaynaklı-İndeksli-Lügatlı Risale-i Nur Külliyyatı, 1996, s. 2129.*

7 *Daha fazla bilgi için bakınız; Bakınız; Bolay, S.H. Bediüzzaman's View of Philosophy. in Third International Symposium On Bediuzzan Said Nursi The Reconstruction Of Islamic Thought In The Twentieth Century and Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (İstanbul: 1995).*

8 *Bakınız; Bolay, S.H. Bediüzzaman's View of Philosophy. in Third International Symposium On Bediuzzan Said Nursi The Reconstruction Of Islamic Thought In The Twentieth Century and Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (İstanbul: 1995)'te nakledilmiştir. (Orijinal metin, Risale-i Nur Külliyyatı, Muhakemat, s. 1985'te yer almaktadır).*

9 *Bakınız; Bolay, S.H. Bediüzzaman's View of Philosophy. in Third International Symposium On Bediuzzan Said Nursi The Reconstruction Of Islamic Thought In The Twentieth Century And Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (İstanbul: 1995)'te nakledilmiştir. (Orijinal metin, Risale-i Nur Külliyyatı, Muhakemat, s. 1986'da yer*

almaktadır).

10 Bakınız; Bolay, S.H. *Bediüzzaman's View of Philosophy. in Third International Symposium On Bediuzzan Said Nursi The Reconstruction Of Islamic Thought In The Twentieth Century and Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (Istanbul: 1995)'te nakledilmiştir.*

11 Bu hususların açıklaması ve eleştirisi için bakınız; Bolay, S.H. *Bediüzzaman's View of Philosophy. in THIRD Third International Symposium On Bediuzzan Said Nursi The Reconstruction Of Islamic Thought In The Twentieth Century and Bediüzzaman Said Nursi, Yeni Nesil, (Istanbul: 1995). (Orijinal metin, Risale-i Nur Külliyyatı I, Sözler, s. 50'de yer almaktadır).*

12 Daha fazla bilgi için bakınız; Nursi, B.S., *The Words, Sözler Neşriyat, (İstanbul: 1992), s. 561.*

13 Daha fazla bilgi için bakınız; Davutoğlu, A., "Bediüzzaman and the Politics of Islamic World in the 20th Century," içinde yer aldığı eser *The Reconstruction Of Islamic Thought In The Twentieth Century and Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (Istanbul: 1995).*

14 Nursi, B.S., *Kaynaklı- İndeksli-Lügatli Risale-i Nur Külliyyatı, 1996, s. 1956.*

15 Nursi, B.S., *The Letters, Sözler Neşriyat (İstanbul: 1997), s. 265.*

16 Daha fazla bilgi için bakınız; Nursi, B.S., *The Words, Sözler Neşriyat (İstanbul: 1992), s. 303.*

17 Nursi, B.S., *The Flashes, içinde yer aldığı eser Risale-i Nur, 1.0 CD, Nesil (İstanbul: 2000), s. 28.*

18 Bakınız; Nursi, B.S., *The Words, Sözler Neşriyat (İstanbul: 1992), s. 655.*

19 Barghuth, A.a.-A. "The Place of the Theory of Knowledge in the Vicegerency and Civilizational Process in the Thought of Bediüzzaman Said Nursi," *A Contemporary Approach Towards Understanding The Qur'an: The Example of Risale-i Nur, Fourth International Symposium On Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (Istanbul: 1998).*

20 Nakleden; Barghuth, A.a.-A. "The Place of the Theory of Knowledge in the Vicegerency and Civilizational Process in the Thought of Bediüzzaman Said Nursi," *A Contemporary Approach Towards Understanding The Qur'an: The Example of Risale-i Nur, Fourth International Symposium On Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (Istanbul: 1998). (Orijinal metin, Risale-i Nur Külliyyatı, Muhakemat, s. 2032'de yer almaktadır).*

21 Bakınız; Şimşek, Ü., "The Style of Reflective Thought in the Risale-i Nur," içinde

yer aldığı eser *The Reconstruction of Islamic Thought In the Twentieth Century and Bediüzzaman Said Nursi, Third International Symposium On Bediüzzaman Said Nursi, Nesil, (İstanbul: 1998)*. (Metnin orijinali, *Risale-i Nur Külliyyatı, Mesnevi-i Nuriye*, s. 1343'te yer almaktadır).

22 Daha fazla ayrıntı için bakınız; *Fromm, E.,The Sane Society, Percy Lund, Humphries&Co,(Londra: 1963)*, s. 63.

23 *Nursi, B.S., Damacus Sermon, içinde yer aldığı eser Risale-i Nur, 1.0 CD, Nesil (İstanbul: 2000)*, s. 76.

24 *Bakınız; Political Thought of Bediüzzaman Said Nursi*, s. 9.

25 3. dipnota bakınız.

26 18. dipnota bakınız.